

Missiva dal cussagl da cumön a la vschinauncha circuitela d'Engiadin'Ota

Revisiun totela da la constituziun circuitela

Stimedas votantas, stimos votants da l'Engiadin'Ota

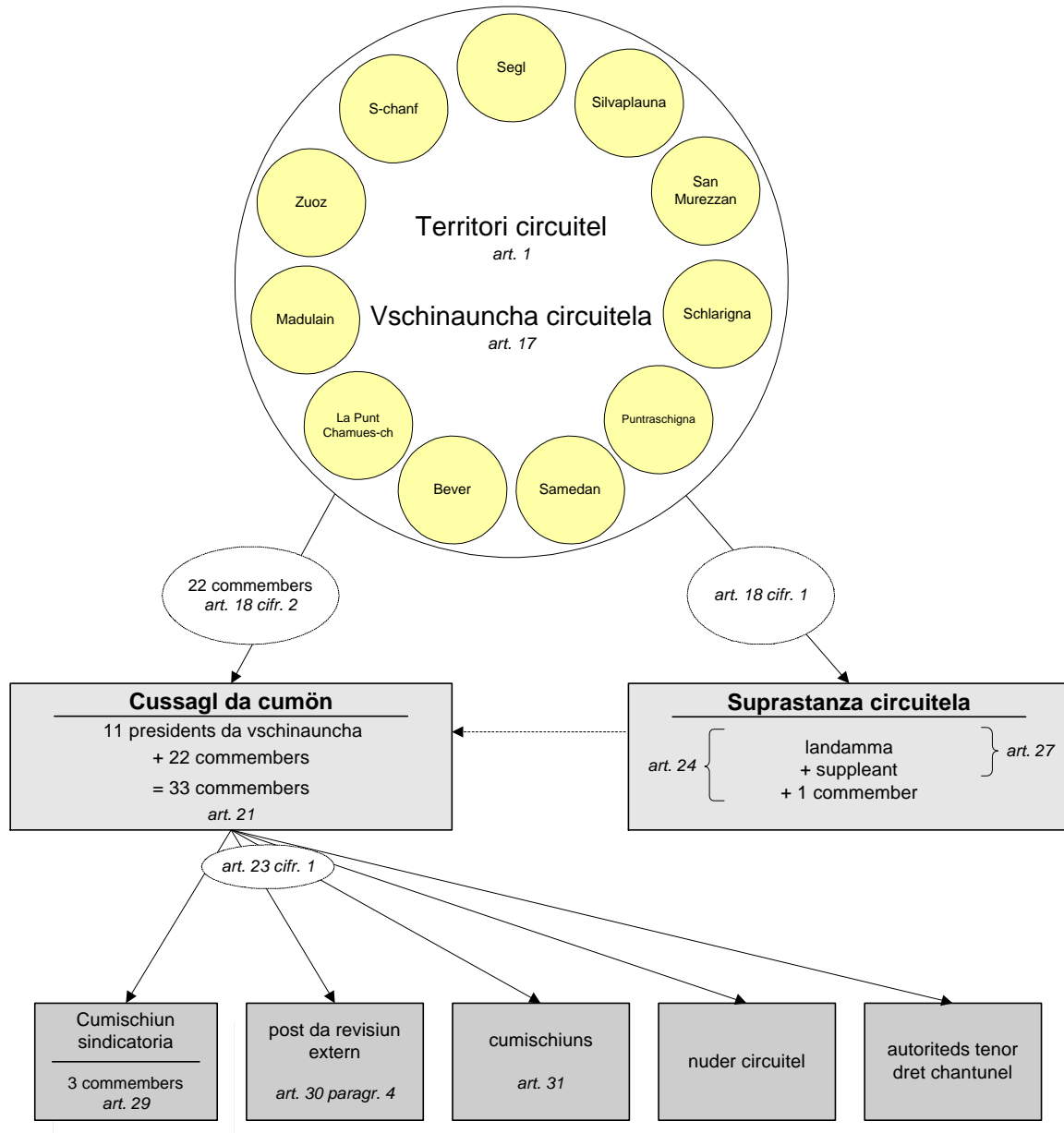
Il cussagl da cumön Als preschainta la missiva e la revisiun totela da la constituziun circuitela.

Cuortamaing per tuot quels chi haun prescha: Il motiv direct per la revisiun da la constituziun circuitela sun müdamaints, chi vegnan pretais da la nouva constituziun chantunela, scu da la surlavuraziun da la ledscha da vschinauncha e da l'uorden güdiciel i'l chantun. Las pütts principelas da la nouva constituziun circuitela sun

- rinforzer la regiun Engiadin'Ota cun s-chaffir üna corporaziun regiunela
- ün'organisaziun taunt cu pussibel ütila, efficiainta e favuraivla
- drets politics bain concepies e rinforzer la legitimaziun politica dals organs circuitels. Surtuot sun da manzuner:
 - La nouva cumposiziun dal cussagl da cumön e l'elecziun directa da duos terzs da sieus commembers tres la vschinauncha circuitela.
 - Nouv vain introdütta la suprastanza circuitela, que tenor dret chantunel
 - Impü vain separeda la controlla dal quint circuitel da l'operusited da la cumischiun sindicatoria e surdeda ad ün post da revisiun extern.
- regler cleramaing las premissas per novas lezchas cha'l circol surpiglia.

Register	pagina
I. Grafica per l'organisaziun e la tscherna da las autoriteds circuitelas	3
II. Situaziun da partenza	4
III. Böt e puncts principels dal proget	4
IV. Svilup	7
V. Proceder da consultaziun	8
VI. La vart finanziela	9
VII. Conseguenzas per las vschinaunchas	10
VIII. Explicaziuns als singuls artichels	10
IX. Proposta	15

I. Grafica per l'organisaziun e la tschern da las autoriteds circuitelas (art. 16 ss)

II. Situaziun da partenza

La nouva constituziun chantunela, chi es in vigur daspö il 2004 ho do l'impuls da surlavurer la constituziun circuitela. In basa da quella scu eir da la ledscha da vschinauncha dal chantun revaisa e da l'organisaziun güdi-ciela chantunela revaisa, eiran necessarias adattaziuns sül champ circuitel. A s'ho eir stuvieu resguarder la politica regiunela da la confederaziun, chi pretenda p.ex. exponents d'ün'unica vasta basa politica per promover programs d'aglomeraziun.

III. Böts e puncts principels dal proget

Ils böts da la revisiun sun principelmaing ils seguaints:

- Rinforzer la regiun Engiadin'Ota e cun que eir la collavuraziun regiunela in Engiadin'Ota.
- Ün' organisaziun opportuna, chi pussibiltescha d'observer las lezchas regiunelas effiziantas e favuraivlas.
- D'avair drets politics bain concepies e da rinforzer la legitimaziun politica dals organs circuitels.
- Da regler cleramaing las premissas per las lezchas novas cha'l circulo po surpiglier.

Per rajiundscher quists böts s'ho stuvieu regler totalmaing da nouv tscherts interess. In detagl sun que ils seguaints:

1. A regard l'organisaziun s'ho stuvieu as dumander, scha las lezchas circuitelas e quellas da la corporaziun regiunela possan gnir scholtas da listessa corporaziun giuridica. A's ho examinò da repartir las singulas lezchas, chi pel mumaint sun surpigliadas dal circulo, in singulas uniuns d'interess. Üna tela repartiziun mness a püssas organisaziuns parallelas e'ls votants e las votantas, ma eir las executivas cumünelas perdessan la survista da las structuradas. A nu pudess neir gnir rajiunt il böt previs, quel da rinforzer la regiun Engiadin'Ota. Per glivrer as stu render attent cha dal 1997 es gnida fatta üna retschercha e cha 96% da las respostas haun sustgnieu da rester tar las lezchas, chi concernan l'ospidel, la chesa

d'attempo e da fliamaint e la planisaziun regiunela. Eir l'art. 58 da la le-
dscha da la vschinauncha chantunela pretenda l'integraziun dad uniuns
d'interess.

Culla constituziun cò preschainta vain annullada la separaziun in ün circol
ed üna corporaziun regiunela cun fuorma territoriela identica. Effectiva-
maing operescha il circol d'Engiadin'Ota già hoz scu associaziun regiunela;
las vschinaunchas colliedas cul circol schoglian cumünaivelmaing diversas
lezchas. Sper ulteriuras lezchas sajan manzunedas in prüma lingia las ge-
stiuns da l'ospidel scu eir da la dmura d'attempo e da fliamaint. l'ram da
la constituziun dess que gnir inclet eir giuridicamaing. Ad es eir da conside-
rer cha'l chantun oblia a las vschinaunchas da fer part ad ün'associaziun
regiunela, sch'ellas nu paun accumplir las lezchas regiunelas independen-
tamaing. Uschè as po eviter üna duplicited persunela e finanzia inütila
cun organisaziuns parallelas, que chi es i'l interess d'üna administraziun
clera ed effizainta. Ils effets positivs sun cha'd es s-chaffida trasparenza
ed üna megltra circulaziun d'infurmaziun. La cumbinaziun dal circol e da
l'associaziun regiunela ad ün'unica organisaziun es admissa, que tenor art.
69 paragr.1 da la constituziun chantunela (cong. pag. 1049 da la missiva
da la regenza al Grand Cussagl, chi concerna la revisiun parziela da la le-
dscha da vschinauncha dal chantun dals 06.09.2005). Dal rest giavüschess
il chantun be ün unic champ politic traunter el e las vschinaunchas.

2. Da quinder inavaunt stu propuoner il cussagl da cumön davart novas
lezchas cha'l circol surpiglia. Per la decisiun drouva que la dobla magiuri-
ted da las vuschs, que vuol dir la magiurited dals votants scu totel scu eir la
magiurited da las vschinaunchas, analog a la magiurited dal pövel e dals
chantuns sün champ federel (art.5 paragr.3)

3. L'organisaziun circuitela (art.16ss)

La vschinauncha circuitela:

Tuot ils votants dal circol d'Engiadin'Ota fuorman la vschinauncha circuite-
la.

Il cussagl da cumön:

Il cussagl da cumön ho 33 commembers ed as cumpuona seguainta-
maing:

- dals presidents cumünels da las 11 vschinaunchas;
- da 22 commembers, chi vegnan elets directamaing da la vschinauncha circuitela.

Cun quista proposta vain sgüreda d'üna vart la rapreschantanza da la populaziun dal circol i'l parlamaint circuitel, da l'otra vart sun ils presidents cumünels oblios da fer part al cussagl da cumön scu corporaziun regiunela tenor dret superiur (art. 5). Perque es que indicho e motivo ch'els fatschan part al cussagl da cumön eir ufficialmaing e cha la funcziun da fin in uossa ed üsiteda vegna stabilida. Impü es que important cha'ls presidents cumünels fatschan part, perche cha'l cussagl da cumön stu decider da fatschendas, chi l'ultim dals quints vegnan finanziedas da las vschinaunchas.

La suprastanza circuitela

Nouv es, cha in basa al dret chantunel vain furmeda üna suprastanza circuitela scu executiva circuitela. Ad ella faun part il landamma, sieu suppleant ed ün ulteriur commember. Quista suprastanza ho la lezcha da preparar las fatschendas dal cussagl da cumön e dad exeguir las decisiuns dal cussagl da cumön. La suprastanza circuitela piglia part a las tschantedas dal cussagl da cumön, ma sainza dret da vuscher e da tscherner.

Il landamma

Il landamma presidiescha il cussagl da cumön e la suprastanza circuitela ed accumplescha sias lezchas tenor dret chantunel.

La cumischiun sindicatoria

Il cussagl da cumön tscherna trais commembers da sieu gremi, chi nu sun ne presidents da vschinauncha e chi nu staun in üngüna relaziun d'ingaschamaint ne cun üna vschinauncha ne cul circol u üna da sias instituziuns. Uschè vain resguardo il postulat, chi voul eviter dependenzas e chi es suvenz ün tema illa consultaziun.

Il champ d'incumbenzas vain definieu da nouv. La cumischiun sindicatoria stu examiner tuot las fatschendas da l'administraziun circuitela. Exclus da que es il cussagl da cumön sves; quista controlla vain fatta da la vschinauncha circuitela sün champ politic. Que succeda in prüma lingia cul referendum facultativ; impü stöglan ils respunsabels esser prontos per üna reelecziun. Il burgais pertucho ho giuridicamaing la pussibilitad da purter plaunt tal tribunel administrativ e contester decisiuns dal cussagl da cumön. Nuv nu controlla ella il quint circuitel, l'examinaziun vain fatta d'ün post da revisiun extern gnieu elet dal cussagl da cumön. Cun que es garantida üna controlla professiunela independenta, scu già üsiteda tar las vschinaunchas.

IV. Svilup

Dal 1996 vaiva installo il cussagl da cumön üna gruppa da lavur per examiner la revisiun da la constituziun circuitela. Sün proposta da quella ho decis il cussagl da cumön in december dal 1998 da spetter sülla nouva constituziun chantunela e cha la refuorma güdiciaria vegna a fin, aunz cu reveder la constituziun circuitela.

Zieva cha la constituziun chantunela es gnida in vigur als 1. schner 2004 ho installo il cussagl da cumön üna nouva gruppa da lavur als 9 marz 2004. Quella as cumponiva dals presidents dals quatter partius circuitels, dal landamma, da sieu suppleant, dals presidents cumünels da Zuoz e da Samedan e d'ün rapreschantant dal cussagl cumünel da San Murezzan. Sia lezcha es steda da preparar ün sböz per üna nouva constituziun circuitela.

La gruppa da lavur s'ho dumandada scu prüm, quaunt inavaunt cha la revisiun dess ir. Dess la constituziun circuitela actuela be gnir adattada al dret superiur (variantea minimela), as dess propuoner innovaziuns moderedas, u dess gnir s-chaffida la vschinauncha circuitela Engiadin'Ota, que vuol dir *üna* vschinauncha politica per tuot l'Engiadin'Ota?

L' ideja be da cumpletter la constituziun actuela e da l'adatter a la nouva constituziun chantunela s'ho sepulieu. Cun que nu's vess raggiunt ils böts previs, pustüt na quels da rinforzer la regiun Engiadin'Ota e d'ameglrer l'organisaziun. Ad es necessari da reveder ils elemaints centrels da la constituziun circuitela actuela e da s-chaffir ün'organisaziun pü clera, perche

cha las lezchas chi s'extendan süllas vschinaunchas augmaintan. Eir il bsögn d'üna coordinaziun illa regiun es creschieu. Impü es que pussibel be ad üna regiun unida d'avair pais in gremis chantunels e visavi otras regiuns. Alura s'ho introdüt dispusiziuns adattedas per raggiundscher il princip da la separaziun da las pussaunzas scu eir per uzer la legitimaziun democratica da las autoriteds circuitelas.

Als 29 november 2005 ho tratto il cussagl da cumön quist sböz la prüma vouta ed als 24 schner 2006 es el gnieu relascho per la consulaziun publica. Ils circuls interessos ed eir las vschinaunchas sun gniesus invidos in favrer dal 2006 da piglier pusiziun a regard il sböz da la constituziun, que a maun d'ün questiunari aggiunt.

Daspö il 2004 s'ho occupeda la grupp da lavur in 18, il cussagl da cumön in 5 tschantedas da la revisiun totela da la constituziun cò preschainta.

In sia tschanteda dals 28 avuost 2007 ho decis il cussagl da cumön da nu suottametter als votants listess mumaint la dumanda per *üna* vschinauncha circuitela Engiadin'Ota ad üna votaziun consultativa, scu cha la grupp da lavur vaiva proposit. Cura e scha üna tela votaziun consultativa dess avoir lö dess decider il cussagl da cumön in sia nouva cumposiziun.

V. Proceder da consultaziun

Ad es sto allegraivel cha sun gniesus returns 49 questiunaris. A s'haun partecipos tuot las vschinaunchas, tuot ils partieus politics, organisaziuns da turissem, gruppas privatas scu eir singulas persunas. Ils resultats haun musso cha's bivgnantescha las innovaziuns proponidas, schi a sun gnidas pretaisas müdedas extaisas sün ün champ vast.

Varquaunts impissamaints sun gniesus sustgnieus illa consultaziun, p.ex. l'ideja cha'l circol d'Engiadin'Ota dess funcziuner a medem temp eir scu corporaziun regiunela i'l sen dal dal dret chantunel; a saja eir manzuneda la diminuziun da la distanza traunter il circol e la populaziun, que chi po gnir raggiunt traunter oter cun rinforzer il princip public.

Pel sböz da la consultaziun sun gniesus surpiglios finelmaing ils seguaints postulats:

- Nouvas lezchas pel circul: Il circul po surpiglier nouvas lezchas, scha que vain approvo da la magiurited da la populaziun e da las vschi-naunchas.
- Publicited: Las tschantedas e'ls protocols dal cussagl da cumön sun da princip publics.
- Cumposiziun e tscherna dal cussagl da cumön: Insembel culs 11 presidents cumünels (prescrit dal dret chantunel) faun part 22 commembers, chi vegnan elets da la vschinauncha circuitela.
- Rinforzer la separaziun da las pussaunzas: In basa dal dret superiur vain nominada üna suprastanza circuitela scu autorited per realiser las decisiuns dal cussagl da cumön. Il landamma presidiescha il cussagl da cumön e la suprastanza circuitela. Ne il landamma ne ils ulteriurs commembers da la suprastanza circuitela nun haun dret da vuscher e da tscherner.
- Separer la cumischiun sindicatoria e l'examinaziun dal quint: Nouv vain controllo il quint circuitel d'ün post da revisiun, tschernieu dal cussagl da cumön.
- Schlarger ils drets dal pövel: Sbasser il numer da suottascripziuns validas per iniziativas e referendums dad 800 nouv sün 400.

Detagls da l'organisaziun dal circul sun visibels illa grafica davantvart.

IV. La vart finanziela

Illa consultaziun es la neutralited dals cuosts da la revisiun da la constituziun ün giavüsich da bgers, pustüt tar la furmaziun da la structura da l'organisaziun. I'l ram da la consultaziun es gnieu pretais da differents circuls cha l'apparat da l'administarziun vegna tgnieu cuort e da nu s-chaffir structuradas sün reserva. Eir illa consultaziun, inua cha vain giavüscho da bgers da s-chaffir üna suprastanza circuitela, s'es in tschercha da quist böt, ma quel nu saro pussibel da raggiundscher cumplettamaing cun repartir radschunaivelmaing las lezchas süls singuls commembers.

A stu eir gnir accentueda la reorganisaziun da las cumpetenzas finanzielas dals differents organs circuitels (p.ex. il referendum da büdschet). Fin in uossa nun s'ho il cussagl da cumön mê stuvieu suottametter a limitaziuns costituziunelas in sias decisiuns finanzielas.

VII. Conseguenzas per las vschinaunchas

La revisiun totela maina be müdedas minimas, ma müdedas importantas, congualo culla costituziun actuela. Uschè dess gnir resguardo il svilup politic. Da manzuner sun ils seguaints exaimpels:

1. Cumposiziun dal cussagl da cumön: El nu's cumpuona pü da delegios da las singulas vschinaunchas e dependents dal numer d'abitants. Tuot il circul Engiadin'Ota es ün circul electorel (art.21)
2. Per surder al circul novas lezchas voul que la magiurited da vuschs da la populaziun ed eir la magiurited da las vschinaunchas (art.5 paragr. 3)
3. Ils decrets e las decisiuns dal circul per accumplir las lezchas dedas vegnan declaredas scu impegnativas per las vschinaunchas (art.6)
4. Nouv paun las vschinaunchas piglier il referendum facultativ tar decisiuns finanzielas (art. 36)

La repartiziun dal deficit dal circul (art.41), il dret d'iniziativa da las vschinaunchas (art.33), il dret da bannir pel cussagl da cumön (art.22) e pels presidents il dret da fer part al cussagl da cumön (art.21) nu müdan.

VIII. Explicaziuns als singuls artichels

Pream

Cul pream dessian las fatschendas i'l circul gnir suottamissas ad üna ideja directiva ed ad ün böt. El es il program ed a maun da quel stöglian s'orienter tuot las acziuns.

Art. 3-5 Scopo e lezchas

Quistas fixaziuns sun la basa per observer las lezchas scu corporaziun regiunela ed a medem temp per la fusiun dal circol politic e da la corporaziun regiunela illa listessa organisaziun. Que es radschunaivel in basa da las dimensiuns dal spazi, perche cha uschè paun gnir evitedas structuradas parallelas.

Art.4 Drets e lezchas dal circol

Paragr. 2:

Üna enumeraziun nun es necessaria perche cha las lezchas dal circol sun regledas a la fin aint il dret superior.

Art.5 Drets e lezchas dal circol scu associaziun regiunela

Paragr.3:

Per surder al circol novas lezchas voul que la dobla magiurited: quella da las vschinaunchas e quella dals votants. Traunter oter dess uschè gnir evito cha üna magiurited da las vschinaunchas saja sfurzada da las surder. La magiurited da las vschinaunchas as do culla retschercha separeda dal resultat da votaziun in mincha singula vschinauncha. Scha resulta alura üna magiurited da las vschinaunchas, chi haun approuvo, es raggiunta la magiurited da las vschinaunchas (cong. art 20, eir art. 37ss da la ledscha davart ils drets politics i'l Chantun Grischun)

Paragr.5:

Il circol nu dess gnir oblio da schoglier las lezchas in egna redschia; per las realiser po el p.ex.consulter eir persunas privatas (cong. p.ex. trafic public).

Art.7, Linguas ufficialas

Tuottas duos linguas ufficialas haun ils listess drets.

Art.8, Düreda d'uffizi ed eligibilitèd

A vain renunzcho ad üna limitaziun dal temp d'uffizi, perche cha a dess gnir surlascho al votant sch'el voul reeler ün tituler d'uffizi.

Art.9 e 10, Motivs d'exclusiun, incumpatibilitèd ed oblig da piglier s-chüsa

Inclus sun ils partenaris registros, que tenor la ledscha da partenari federela gnida in vigur als 1. schner 2007.

Art.11 Saramantaziun

Paragr.1:

Culla ceremonia as dess l'exponent d'uffizi esser consciaint da la respunsabilted ch'el surpiglia. Cul act simbolic vain musseda l'importanza da l'uffizi.

Paragr.2:

Il landamma scadent ho prüma priorited per piglier giò il saramaint dals novs exponents d'uffizi. Sch'el es impediieu surpiglia quista funcziun il commember dal cussagl da cumön, chi es il pü lönch in uffizi.

Art.12, Respunsabilted

Tenor la nouva ledscha da la respunsabilted civica dal chantun nun haun ils circuls e las corporaziuns regiunelas pü la cumpetenza da legislaziun sün quist sector.

Art.13 , Protocols

Paragr. 2:

Part dal princip public rinforzo. El vain cumpletto illas tschantedas publicas dal cussagl da cumön (cong. art.15 paragr.2)

Art.15, Infurmaziun e publicited

Paragr.1:

L'enumeraziun da las pussibilteds nun es a fin, que chi vain express cul pled „surtuot“. La formulaziun libra permetta al cussagl da cumön da definir il möd da publicher (p.ex. per internet) Tar eventuelas differenzas es in mincha cas decisiv il protocol tenor art.13 paragr.1.

Paragr.1 alinea 1:

Scu singuls „sectuors“ sun d'incler las singulas autoriteds ed instituziuns (uffizi circuitel, uffizi da scussiun, ospidel, dmura per attempos e da flia-maint eui.)

Paragr.2:

Illa debatta davart excluder il public pudessan gnir manzunos argumaints, chi güstificheschan l'exclusiun, perque stu il cussagl da cumön decider da quista dumanda in cussagliaziun secreta.

Art.18, Cumpetenzza**Paragr.1 cifr.5:**

Cuntrari al chantun vela eir per las ledschas il referendum obligatoric.

Paragr.1 cifr. 8. alinea 1:

Adattaziun a la regulaziun actuela: fr. 500'000.00 respectiv Fr. 125'000.00

Art.19, Execuziun da las ledschas e votaziuns**Paragr.3:**

Per facilitar da vuscher dessan intops gnir alluntanos taunt cu pussibel.

Paragr.4:

La suprastanza cumünela es respunsabla per la comunicaziun.

Art.20, Magiuriteds**Paragr.2-3:**

Quists paragrafs correspuondan a la formulaziun illa ledscha dals drets politics i'l Chantun Grischun.

Art.21, Cumposiziun**Paragr.1 cifr.1:**

La commembranza dals presidents cumünels i'l cussagl da cumön scu radunanza regiunela es prescritta illa ledscha da vschinauncha chantunela; sch'ün president es impediue fo part ün oter commember da la suprastanza cumünela (cong. art.59 paragr.2 ledscha da vschinauncha dal Chantun Grischun). La tscherna da quist commember vain definida tres il dret cumünel.

Cifr. 2:

Ils grand cusgliers nu sun d'uffizi commembers dal cussagl da cumön. Els paun però candider pel cussagl da cumön.

Art.22, Bannida e cumpetenzza da decider

Paragr.2 alinea 2:

Cun que es managio il cussagl cumünel scu organ d'execuziun da la vschinauncha.

Art.23, Cumpetenzas

Paragr.1 cifr.1 alinea 2:

Il post da revisiun extern dess gnir scrit our publicamaing.

Paragr.1 cifr.5:

Per limiter las cumpetenzas da finanzas invers la vschinauncha circuitela (referendum obligatoric): cong. art.18 cifr.8.

Art.24, Suprastanza circuitela

Quist organ es nouv. El vain prescrit dal dret chantunel per la corporaziun regiunela.

Art.26, Bannida e decisiun

Paragr. 4:

Via circulera: Tuot ils commembers da la suprastanza stöglian esser perinclets cun quist möd da votaziun; scha que es il cas basta la magiurited simpla per decider da la fatschenda sves.

Paragr.5:

Il landamma u sieu suppleant presidiescha (cong. art.27). Tar parited da vuschs ho il president la vusch da tagl.

Art.28, Rapreschantaziun dal circol vers inour

Tar fatschendas dal circol suottascriba il landamma insembel cul nuder circuitel, tar quellas da la corporaziun regiunela insembel cun ün ulteriur commember da la supastanza circuitela.

Art.30, Lezchas

L'exaimpel d'üna cumischiun sindicatoria leghela prevista es quella tenor la ledscha da l'organisaziun da turissem Engiadina San Murezzan (art.23s. ledscha da turissem)

Art 31, Cumischiuns stablas

Paragr.3:

Ils cusgliers circuitels sun eir inclus illa respunsabilted da las singulas cumischiuns. L'uffizi dal cussagl da cumön es cun que collio normelmaing culla lavur illas cumischiuns.

Art.36, Referendum facultativ

Paragr.1:

Nouv figürescha il referendum facultativ aint illa constituziun.

Art.44, Entreda in vigor ed annullaziun dal dret da fin in uossa

Paragr. 3:

La constituziun nouva dess gnir in vigor pü svelt pussibel. Per cha'ls organs sajan cumplets per quist termin e ch'eir il modus da tscherna correpuonda a las novas prescripziuns, stögljan ils organs gnir elets ouravaunt e las datas per l'elecziun già esser fixedas.

IX. Proposta

In basa da quistas explicaziuns Als propuona il cussagl da cumön d'accepter la revisiun totela da la constituziun circuitela.